

ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ З ВИХОВНОЇ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РОБОТИ ДЛЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Стаття присвячується поліфункціональному характеру формування професійної компетентності фахівців з виховної та соціально-психологічної роботи для Збройних Сил України. Поліфункціональний характер формування професійної компетентності фахівців з виховної і соціально-психологічної роботи проявляється через такі функції: виховна, педагогічна, психологічна, управлінська, організаційна. Ефективність виконання кожної з функцій цілком залежить від використання арсеналу методів та форм формування свідомості воїна, який можна розділити на три групи: методи і форми безпосереднього виховного впливу; методи і форми опосередкованого виховного впливу; методи і форми самовиховання.

Ключові слова: поліфункціональність, професійна компетентність, військово-професійна підготовленість, формування і розвиток якостей, безпосередній виховний вплив, опосередкований виховний вплив, самовиховання.

Статья посвящается полифункциональному характеру формирования профессиональной компетентности специалистов по воспитательной и социально-психологической работе для Вооруженных Сил Украины. Полифункциональный характер формирования профессиональной компетентности специалистов по воспитательной и социально-психологической работе проявляется через такие функции: воспитательная, педагогическая, психологическая, управленческая, организационная. Эффективность выполнения каждой из функций полностью зависит от использования арсенала методов и форм формирования сознания воина, который можно разделить на три группы: методы и формы непосредственного воспитательного влияния; методы и формы опосредствованного воспитательного влияния; методы и формы самовоспитания.

Ключевые слова: полифункциональность, профессиональная компетентность, военно-профессиональная подготовленность, формирование и развитие качеств, непосредственное воспитательное влияние, опосредствованное воспитательное влияние, самовоспитание.

Загальнонаукові та філософські засади вдосконалення сучасної вищої освіти є актуальними й для вищої військової освіти. Зокрема, підвищення ефективності системи військової освіти вимагає дослідження проблеми формування та розвитку професійної компетентності фахівця у сфері структур виховної та соціально-психологічної роботи (ВСПР).

Проблеми підвищення ефективності освіти, а саме формування та розвитку професійної компетентності випускників вищих навчальних закладів (ВНЗ), в різні часи, розглядалися вченими В.В. Бобровим, В.М. Галузинським, М.Б. Євтухом, С.Г. Карпенчуком, В.Г. Кременем, О.С. Падалкою, Н.А. Фоменком. Дослідження щодо формування військово-професійної компетентності проводилися М.І. Науменком, М.М. Нещадимом, В.В. Ягуповим, стосовно фахівців виховної та соціально-психологічної роботи - В.І. Алещенком, Б.П. Андресюком, О.В. Бойком, В.Г. Безбахом, І.В. Біжаном, В.М. Вилком, В.М. Грицюком, М.Ф. Карпенком, О.В. Копаницею, А.О. Кобзарем, П.А. Корчемним, В.Т. Марценківським, В.І. Осьодлом, М.П. Ротанем, Г.Д. Темком.

П.А. Корчемний розглядає військово-

професійну компетентність як військово-професійну підготовленість і здатність суб'єкта військової праці (окремого військовослужбовця чи військового підрозділу) до виконання бойових завдань і обов'язків по несенню військової служби [9, с. 152-153].

Офіцер ВСПР є представником спеціально призначеного суспільством органа, який займається поширенням загальнонаціонального виховного середовища на військову організацію. Як зазначає В.В. Ягупов, ця структура призначена для організації та проведення роботи щодо формування і розвитку у військовослужбовців, працівників ЗСУ професійно необхідних психічних якостей, моральної свідомості та самосвідомості, особистої відповідальності за виконання функціональних і службових обов'язків, високої духовної культури, почуття патріотизму, здійснення заходів щодо соціального захисту їх прав і свобод, що має забезпечувати високу бойову готовність органів управління, об'єднань, з'єднань і частин, зміцнення військової дисципліни та правопорядку, згуртування військових колективів [12, с. 506-507].

Цілі, завдання і зміст формування компетентності фахівців ВСПР

визначаються через аналіз їх професійної діяльності (О.В. Бойко), їх професійної діяльності, як різновиду "...соціального управління та військової діяльності, цілеспрямованого, послідовного впливу на підлеглий особовий склад на основі єдиноначальності у мирний і воєнний час" [1, с. 411].

Дослідження проблеми компетентності особистості у вітчизняній науці, в основному, пов'язані з науковими пошуками у сфері професійної компетентності фахівців. Аналіз сучасного розуміння професійної компетентності показує, що вона розглядається як:

- сукупність знань і вмінь, які визначають результативність професійної діяльності фахівця;
- комплекс професійних знань і професійно значущих особистісних якостей фахівця;
- прояв єдності його професійної та загальної культури;
- інтегративна характеристика фахівця, що визначає його здатність успішно здійснювати професійну діяльність [1; 2; 4; 6; 7; 9; 12].

Метою статті ми обрали обґрунтування змісту функцій у формуванні професійної компетентності фахівців з виховної та соціально-психологічної роботи для Збройних Сил України

Викладення основного матеріалу. Офіцер ВСПР несе безпосередню відповідальність за "...організацію і проведення виховної роботи; морально-психологічного стану особового складу підпорядкованих їм військових частин (з'єднань); морально-психологічного забезпечення бойової готовності, бойової підготовки, виконання бойових завдань, правопорядку, повсякденної діяльності особового складу військової частини; гуманітарну підготовку та інформаційну роботу, організацію дозвілля військовослужбовців, членів їх сімей, працівників військової частини, їх соціальний захист" [8, с. 4-5].

Діяльність фахівців органів з ВСПР носить поліфункціональний характер. Всі функції між собою тісно пов'язані, окремі компоненти однієї належать одночасно і іншим. Виокремлення їх однієї з них необхідне для аналізу їх специфіки і особливостей.

Головною функцією, яка покладається на фахівця органів з ВСПР, що визначається його професійним призначенням, є виховна [5, с. 274]. Вона полягає в здійсненні

цілеспрямованого і організованого впливу на розум, почуття, волю, поведінку особового складу з метою формування у них наукового світогляду, особистісних рис громадянина України на основі відродження традицій національної свідомості і самосвідомості, військового (військово-професійного), морального, правового, фізичного, екологічного розвитку; досягнення високого морально-психічного стану особового складу, згуртованості військових підрозділів та їх готовності успішно вирішувати різноманітні завдання військової служби як в мирний час, так і особливий період.

Кінцевим результатом виконання цієї функції фахівцем органів з ВСПР повинно стати формування всебічно і гармонійно розвинених особистостей особового складу.

Цю функцію фахівцем органів з ВСПР здійснює шляхом реалізації наступних дій:

- виділення конкретних рис і властивостей особового складу, які передбачається формувати;
- вивчення, діагностика розвитку цих особистостей у цілому та окремих рис і якостей;
- проектування особистості військовослужбовця, військових колективів на основі зразка-ідеалу;
- проектування заходів виховного процесу і практичне їх здійснення;
- організація засвоєння особовим складом соціального і військово-професійного досвіду, спеціальних військово-професійних рис і якостей, навичок і звичок, поведінки;
- організація досвіду поведінки та діяльності особового складу відповідно до ідеалу;
- спонукання військовослужбовців до самовдосконалення своєї особистості та формування його мотивації;
- контроль, оцінка і корегування ходу і результатів виховних заходів та всього виховного процесу [5, с. 276-277].

На фахівця органів з ВСПР покладається завдання загальнодержавної програми виховання, але умови військової діяльності визначають певні особливості виконання ним виховної функції. До цих особливостей можна віднести:

- всебічний розвиток особистості сполучається з формуванням у неї військово-професійних навичок;
- виховання офіцерського складу спрямовано на формування якостей офіцерів-організаторів, бойових керівників підрозділів, глибоко патріотичних, розуміючих природу ведення всіх видів

бойових дій, здатних не розгубитися в мінливій обстановці, творчо управляти підлеглими, наполегливо й рішуче добиватися визначеної мети, виконання наказів;

- процес виховання здійснюється в обстановці суворого статутного порядку, який розглядається як одна з умов і діючий засіб виховання;

- процес в значній мірі протікає в екстремальних умовах в ході тактичних навчань, несення бойового чергування, виконання навчально-бойових завдань, які максимально наближені до бойової обстановки [10, с. 391].

Для ефективного виконання своєї виховної функції фахівець органів з ВСПР повинен вміло використовувати арсенал методів та форм формування свідомості воїна. Цей арсенал можна розділити на три групи: методи і форми безпосереднього виховного впливу; методи і форми опосередкованого виховного впливу; методи і форми самовиховання [9, с. 155-156].

Вибір методів і форм виховання залежить від:

- ідеалів виховання військовослужбовців та громадян нашої держави;

- загальних і військово-професійних цілей виховання, навчання, розвитку, психологічної підготовки та самовдосконалення військовослужбовців;

- провідних настанов сучасних технологій виховання, які мають враховувати загальнолюдські, національні та військово-професійні особливості виховання військовослужбовців;

- морально-психологічної насиченості сучасної збройної боротьби;

- особливостей, змісту, методів і форм підготовки військовослужбовців конкретних видів і родів військ та формування в них сукупності певних загальнолюдських і військово-професійних якостей;

- врахування конкретного призначення як кожного окремого військового підрозділу та кожного військового спеціаліста в ньому;

- особливостей змісту часткових напрямів виховання військовослужбовців і відповідних методик виховання;

- мети, завдань, змісту матеріалу та виховного задуму конкретного заняття, заходу;

- рівня моральної, розумової та фізичної підготовленості об'єктів виховання;

- наявності сучасної навчально-виховної бази, об'єктів культурно-просвітницької та спортивно-масової роботи;

- педагогічної майстерності керівного складу та активу підрозділу;

- методичного задуму конкретного виховного заходу та ін [4, с. 322].

З **виховною функцією** тісно пов'язана, впливає з неї, допомагає у вирішенні її завдань **педагогічна функція**, а якщо точніше дидактична [4, с. 471]. Її суть полягає в організації, плануванні та проведенні заходів щодо оволодіння військовослужбовцями системою знань, навичок і вмінь, необхідних для виконання підрозділом поставлених перед ним завдань. Ця функція реалізується в процесі проведення занять з бойової та гуманітарної підготовки.

Психологічна функція полягає в здатності ефективно впливати на соціально-психологічні відносини та мікроклімат у військових колективах, формування групової згуртованості військовослужбовців, підтримку високої мотивації сумлінної служби, особистої зацікавленості у формуванні відносин взаємної відповідальності, високої військової дисципліни, нерепресивного спілкування [9, с. 98].

Ця функція реалізується через:

- вивчення, оцінку і прогнозування соціально-психологічних процесів у військових колективах, профілактику в них негативних проявів, зняття психологічних навантажень, оцінку соціальних умов служби, побуту та їх впливу на стан військової дисципліни, проведення відповідних заходів щодо її поліпшення;

- забезпечення соціально-психологічної адаптації особового складу та соціально-психологічного супроводу його військово-професійної діяльності;

- проведення професійного добору, атестування, розстановки і обліку особового складу;

- формування та розвиток у особового складу емоційно-вольової стійкості, здатності протистояти психотравмуючим факторам, непохитної волі, рішучості та наполегливості в досягненні мети навчально-бойового завдання;

- підтримка високої активності військовослужбовців, запобігання негативних індивідуальних та групових психічних явищ;

- поновлення (при необхідності) психологічної стійкості особового складу [9, с. 99-100].

Управлінська функція полягає в цілеспрямованому впливі на діяльність підрозділу з метою її вдосконалення,

розвитку та підвищення ефективності впливу на свідомість, почуття та поведінку військовослужбовців на основі пізнання суспільного розвитку, воєнної справи, військово-педагогічної теорії і практики. Основні напрями реалізації даної функції:

- керівництво розробкою перспективних і поточних планів соціального та гуманітарного забезпечення;
- керівництво діяльністю педагогічного колективу (офіцери, сержанти, актив підрозділу);
- оперативне корегування змісту заходів морально-психологічного забезпечення;
- перевірка стану морально-психологічного забезпечення;
- координація діяльності з державними інститутами, громадськими об'єднаннями, творчими спілками, релігійними та іншими організаціями, засобами масової інформації з питань військово-патріотичного виховання військовослужбовців і підготовки молоді до служби у Збройних Силах, підняття престижу військової служби [2, с. 26-27].

З управлінською функцією тісно пов'язана **організаторська функція** [12, с. 34]. Вона полягає в:

- організації і проведенні морально-психологічного забезпечення повсякденної життєдіяльності підрозділів, бойової, мобілізаційної готовності, бойової оперативної підготовки, бойового чергування, польових виходів, бойової служби; морально-психологічного забезпечення військової дисципліни та профілактики правопорушень;
- організації інформаційно-пропагандистського забезпечення культурно-виховної та просвітницької роботи;
- організації проведення професійної підготовки офіцерів, прапорщиків, навчання всіх категорій командирів і начальників формам і методам морально-психологічного забезпечення;
- організації морально-психологічного забезпечення операцій (бойових дій) в умовах виникнення війни (збройного конфлікту), проведення заходів інформаційно-психологічної протидії, взаємодія з питань її ведення з державними установами, відповідними органами військового управління;
- організації заходів щодо соціально-професійної адаптації військовослужбовців до умов військової служби на етапі підготовки до неї, під час служби та після звільнення в запас;

- організації розробки методик і програм з морально-психологічної підготовки військовослужбовців.

Структура організаційної діяльності фахівця органів з ВСПР включає:

- планування його особистісних організаційних акцій у сфері морально-психологічного забезпечення діяльності підрозділу
- планування діяльності підлеглих йому людей та організацій
- доведення та роз'яснення завдань, що стоять перед підрозділом
- мобілізацію військовослужбовців на успішне виконання поставлених завдань [2, с. 54].

Результатом організаторської діяльності фахівця органів з ВСПР є ефективне функціонування системи морально-психологічного забезпечення діяльності підрозділу, яке спрямоване на всебічний розвиток воїнів, їх морально-психологічних та воєнно-професійних якостей, досягнення високого рівня морально-психологічного стану особового складу [12, с. 115].

Це досягається через реалізацію наступних методів організаторської діяльності:

1. Регламентация – закріплення функцій або робіт за визначеними виконавцями.

2. Нормування – визначення нормативів виконання робіт меж діяльності.

3. Інструктування – ознайомлення з умовами виконання робіт, роз'яснення [12, с. 116-117].

Успішність організаторської діяльності фахівця органів з ВСПР визначається наявністю в нього необхідних для цього організаторських якостей та вмінь, основними з яких є: комунікативність; діловитість; розпорядність; колегіальність; компетентність [6, с. 28].

Проектувальна функція, полягає в своєчасному науково-обґрунтованому, конкретному, цілеспрямованому та реальному створенні проектів морально-психологічного забезпечення в підрозділі (у вигляді планів, концепцій, систем робіт керівного складу тощо), спрямованому на морально-психологічне забезпечення бойової та мобілізаційної готовності, бойової та мобілізаційної підготовки зміцнення військової дисципліни з урахуванням специфіки завдань, які покладені на підрозділ [6, с. 41].

Так як мова йде про проектування системи забезпечення діяльності особового складу, то доречно казати про психолого-

педагогічне проектування. Під ним розуміється попереднє цілеспрямоване творче визначення і конструювання діяльності суб'єктів морально-психологічного забезпечення в їх взаємодії та програма її подальшої реалізації.

Метою процесу психолого-педагогічного проектування є створення системи параметрів стану об'єкта, на якого спрямований вплив, даних у динаміці, з урахуванням факторів, що регулюють та визначають цей стан, а також засобів регулювання.

Проектування морально-психологічного забезпечення діяльності підрозділу є етапом, який передуює безпосередній практичній діяльності фахівця органів з ВСПР, спрямовує її на реалізацію цілей і завдань. Воно виступає саме тим засобом, за допомогою якого стає можливим усвідомлене визначення основних орієнтирів морально-психологічного забезпечення діяльності підрозділу, яке організується за певних умов та на деякий період, дає змогу систематизувати введення адекватних ситуації впливів та визначити своєчасність їх корекції [6, с. 55-56].

Створення проекту морально-психологічного забезпечення передбачає виконання таких операцій: діагностична постановка завдань; прогнозування результатів впливу, моделювання і науково-теоретичне обґрунтування суб'єкт-суб'єктних відносин учасників морально-психологічного забезпечення; структурування змісту їх діяльності, конструювання форм і методів взаємодії; визначення засобів контролю і оцінки [12, с. 45-46].

Методична функція, спрямована на підвищення методичної майстерності офіцерського та сержантського складу, активу підрозділу, вдосконалення організації та забезпечення навчально-виховного процесу, вдосконалення методики, підвищення ефективності та якості проведення занять з гуманітарної підготовки, розробці та забезпеченні військових педагогів методичними матеріалами з питань організації і проведення заходів морально-психологічного забезпечення.

Військово-професійна функція полягає в підвищенні професійних знань та методичних навичок, безумовному виконанні вимог керівних документів стосовно морально-психологічного забезпечення діяльності підрозділів, теоретичній підготовці в галузі військової психології, педагогіки, соціології, політології, історії України та її Збройних Сил, вмінні застосовувати їх в практичній

діяльності для підняття рівня бойової, мобілізаційної та гуманітарної підготовки, стану військової дисципліни та профілактики правопорушень [47, с. 29-30].

Інформаційно-пропагандистська функція полягає в здійсненні заходів щодо впровадження гуманітарної політики держави через систему інформації, військово-патріотичного виховання особового складу з метою підвищення рівня обізнаності особового складу з питань державотворення, зовнішньої та внутрішньої політики, вирішення проблем військового будівництва, формування у військовослужбовців громадської свідомості та відповідальності [11, с. 338].

Культурно-просвітницька функція – полягає у впровадженні комплексу культурно-просвітницьких заходів у виховання особового складу, формуванні у нього високої духовної культури і моральних якостей, почуття патріотизму, вірності традиціям українського народу, задоволення естетичних потреб [11, с. 354].

Соціально-правова функція, спрямована на соціальний захист військовослужбовців, працівників Збройних Сил України, проведення соціально-правової роботи в межах якої здійснюється надання соціальних, психологічних і правових консультацій та допомоги, своєчасний розгляд звернень військовослужбовців, працівників Збройних Сил та членів їх сімей, здійснення прийому з особистих питань, вживання заходів щодо усунення причин, які викликають скарги, участь у розв'язанні спірних питань у межах компетентності [9, с. 12].

Висновки. Отже, функціями фахівця органів з ВСПР є виховна, дидактична, психологічна, управлінська, організаційна, методична, проектувальна, соціально-правова, інформаційно-пропагандистська, культурно-просвітницька. Всі вони мають свої особливості реалізації, але в цілому спрямовані на досягнення достатнього рівня морально-психологічного стану особового складу для виконання завдань за призначенням та створення умов для його самовдосконалення у військово-професійній і соціальній діяльності.

Зміст діяльності фахівця органів з ВСПР полягає в організації і проведенні виховного процесу, сутність якого, в свою чергу, полягає в якісній організації та стимулюванні соціально, політично, психологічно і педагогічно обґрунтованої діяльності військовослужбовців, військових колективів, в гармонійному та всебічному розвитку особистості як вихователів

Питання педагогіки

(військово-педагогічний колектив) так і вихованців (особовий склад підрозділу), в формуванні мотивації постійного творчого їх самовдосконалення з однією сторони, а з іншої – досягнення достатнього для виконання завдань за призначенням рівня морально-психологічного стану особового складу.

Література:

1. Бойко О. В. Цілі завдання і зміст формування готовності майбутніх магістрів військово-соціального управління у ВВНЗ до управлінської діяльності / О.В.Бойко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Київ–Вінниця: ДОВ Вінниця, 2004. – Вип. 5. – С. 410–417.
2. Безбах В.Г. Деякі аспекти історичного досвіду вітчизняного військово-патріотичного виховання // Патріотичне і гуманістичне виховання військової інтелігенції: сутність, взаємозв'язок, стан, проблеми. // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. К.: ВЦ “Просвіта”, 2003. – С. 52-58.
3. Біжан І.В. Організація навчально-виховного процесу, методичної і наукової роботи у вищій військовій школі: підручник. – Харків: ХВУ, 2001. – 410 с.
4. Військове виховання: історія, теорія та методика: навч. посібник [за ред. В.В. Ягупова]. – К. : “Graphic&Design”, 2002. – 560 с.
5. Виховна робота у Збройних Силах України: підручник / А.О.Кобзар, О.В.Копаниця, В.М.Грицюк та ін. за заг. ред. Б.П.Андресюка. – Чернівці: Місто, 2011. – 408 с, с. 301-302
6. Грицюк В. М., Вилко В. М., Ротань М. П. Формалізовані документи з організації морально-психологічного забезпечення бойових дій. / Навчальний посібник. – К., НАОУ, 2008. – 206 с.
7. Кобзар А.О. Державницька ідеологія: проблеми ідеологічної роботи держави // Матеріали науково-практичної конференції “Соціально-економічні, психологічні та історичні аспекти трансформації Збройних Сил України” К.: НАОУ, 2008. – С. 234-237.
8. Концепція гуманітарного і соціального розвитку у Збройних Силах України. Затверджена Указом Президента України від 12 січня 2004 року // Народна армія. – 2004. – 4 лютого.–№28.
9. Корчемный П. А. Военная психология: методология, теория, практика / П. А. Корчемный. – М. : Воениздат, 2008. – 280 с.
10. Нецадим М.І. Військова освіта в Україні: історія, теорія, методологія, практика: Монографія. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2003. – 852 с.
11. Темко Г. Д. Основи формування системи виховання воїна в Україні у період утвердження державності: Монографія. – К.: Варта, 1997. – 288 с.
12. Ягупов В. В. Морально-психологічне забезпечення: Курс лекцій. – К.: Видавничо - поліграфічний центр “Київський університет”, 2002.

Romanyuk I. M., candidate of pedagogical sciences, associate professor

POLY FUNCTIONAL CHARACTER OF FORMING OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF SPECIALISTS ON EDUCATOR AND SOCIALLY-PSYCHOLOGICAL WORK FOR THE ARMED FORCES OF UKRAINE

The article is dedicated poly to functional character of forming of professional competence of specialists on educator and socially-psychological work for the Armed Forces of Ukraine. Poly functional character of forming of professional competence of specialists on educator and socially-psychological work shows up through such functions: educator, pedagogical, psychological, administrative, organizational. By a main function that depends upon the specialist of organs on educator and socially-psychological work, that determined by his professional setting, educator. She consists in realization of purposeful and organized influence on a mind, sense, will, behavior of personnel with the purpose of forming for them of scientific world view, personality lines of citizen of Ukraine on the basis of revival of traditions of national consciousness and consciousness, military (military-professional), moral, legal, physical, ecological development; achievement of the high morally-psychical state of personnel, to solidarity of military subdivisions and their readiness successfully to decide the various tasks of military service. Efficiency of implementation of each of functions fully depends on the use of arsenal of methods and forms of forming of consciousness of warrior that can be divided into three groups: methods and forms of direct educator influence; methods and forms of the mediated educator influence; methods and forms of self-education.

Keywords: poly functionality, professional competence, military-professional preparedness, forming and development of internals, direct educator influence, mediated educator influence, self-education.